

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحلیل شخصیت زن از دیدگاه نهج البلاغه

جلسه اول: طرح بحث

در خطبه ۸۰ نهج البلاغه حضرت می فرمایند: «مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّ النِّسَاءَ نَوَاقِصُ الْإِيمَانِ، نَوَاقِصُ الْحُظُوظِ، نَوَاقِصُ الْعُقُولِ. فَأَمَّا نُقْصَانُ إِيْمَانِهِنَّ فَقَعُودُهُنَّ عَنِ الصَّلَاةِ وَ الصِّيَامِ فِي أَيَّامِ حَيْضِهِنَّ، وَ أَمَّا نُقْصَانُ عُقُولِهِنَّ فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ كَشَهَادَةِ الرَّجُلِ الْوَاحِدِ، وَ أَمَّا نُقْصَانُ حُظُوظِهِنَّ فَمَوَارِيثُهُنَّ عَلَى الْأَنْصَافِ مِنْ مَوَارِيثِ الرِّجَالِ. فَاتَّقُوا شِرَارَ النِّسَاءِ وَ كُونُوا مِنْ خِيَارِهِنَّ عَلَى حَذَرٍ، وَ لَا تُطِيعُوهُنَّ فِي الْمَعْرُوفِ حَتَّى لَا يَطْمَعَنَّ فِي الْمُنْكَرِ.»

ای مردم! همانا زنان در مقایسه با مردان در ایمان و بهره وری از اموال و عقل متفاوتند؛ اما تفاوت ایمان بانوان برکنار بودن از نماز و روزه در ایام "عادت حیض" آنان است و اما تفاوت عقل شان با مردان بدان جهت که شهادت دو زن برابر شهادت یک مرد است و علت تفاوت در بهره وری از اموال آن که ارث بانوان نصف ارث مردان است؛ پس از زنان بد بهره‌زید و مراقب نیکانشان باشید. در خواسته های نیکو - منظور در این جا عمل نیک نیست آنگونه که شما برداشت کرده اید بلکه خواهش های خود زنان است - همواره فرمانبردارشان نباشید تا در انجام منکرات طمع ورزند.

در نامه ۱۴ می فرمایند: «وَ مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِعَسْكَرِهِ قَبْلَ لِقَاءِ الْعَدُوِّ بِصِقِّينِ لَا تُقَاتِلُوهُمُ حَتَّى يَبْدَأُوكُمْ، فَإِنَّكُمْ بِحَمْدِ اللَّهِ عَلَى حُجَّةٍ، وَ تَرَكُّكُمْ إِيَاهُمْ حَتَّى يَبْدَأُوكُمْ حُجَّةٌ أُخْرَى لَكُمْ عَلَيْهِمْ. فَإِذَا كَانَتِ الْهَزِيمَةُ بِإِذْنِ اللَّهِ فَلَاتَقْتُلُوا مُدْبِرًا، وَ لَا تُصِيبُوا مُعَوِرًا، وَ لَا تُجْهِزُوا عَلَى جَرِيحٍ، وَ لَا تَهَيِّجُوا النِّسَاءَ بِأَدْيٍ وَ إِنْ شَتَمْنَ أَعْرَاضَكُمْ، وَ سَبَبْنَ أَمْرَاءَكُمْ،

فَأَنَّهُنَّ ضَعِيفَاتُ الْقُوَى وَالْأَنْفُسِ وَالْعُقُولِ. إِنْ كُنَّا لَنُؤَمِّرُ بِالْكَفِّ عَنْهُنَّ وَانَّهُنَّ لَمُشْرِكَاتٌ. وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَتَنَاوَلُ الْمَرْأَةَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ بِالْفِهْرِ أَوْ الْهَرَاوَةِ فَيُعَيِّرُ بِهَا وَ عَقِبُهُ مِنْ بَعْدِهِ.»

از وصیت های آن حضرت به لشگرش پیش از دیدار با دشمن در صفین است: «دست به جنگ نزنید تا آنان شروع کنند، زیرا به حمد خدا حجت با شماست و جنگ نکردن از سوی شما تا شروع جنگ از جانب آنان حجت دیگری از شما بر آنهاست؛ دشمن چون به اذن حق پای به هزیمت نهاد فراری را به قتل نرسانید و ناتوان را آسیب نزنید و زخمی را نکشید و زنان را با آزدن به هیجان نیاورید؛ گرچه متعرض آبروی شما شوند یا به بزرگانتان ناسزا گویند؛ زیرا توان و جان و عقلشان ضعیف است. زمانی که در شرک بودند مأموریت داشتیم از آنان دست بداریم و اگر در روزگار جاهلیت مردی زنی را با سنگ یا چماق می زد، او و فرزندانش را به این عمل سرزنش می کردند.»

در مورد این فرمایشات حضرت علی علیه السلام، شبهات گوناگونی پیرامون بحث زن مطرح شده است و تا کنون پاسخ های متنوعی به این شبهات داده شده است. در این جا نمونه ای از پاسخ ها بیان می شود:

۱. هوش ریاضی و کنش های منطقی مرد بالاتر است و از نظر هنری و عاطفی، هوش زن بیشتر است؛ یعنی زن و مرد از نظر فطری تفاوت هایی دارند و این نشانه برتری مرد بر زن نیست.

۲. نقص به معنای تفاوت است، نه کمتر داشتن که این پاسخ منتفی است؛ چون حضرت واضح فرمودند در مسئله شهادت و میراث.

۳. تدبیر در زن ضعیف است و زن از عقل مدیر و مدبر پایین تری برخوردار است.

۴. تمام این توصیف ها مربوط به جناب عایشه است؛ چون این خطبه بعد از جنگ جمل خوانده شده. اولین جنگ داخلی بین سران مسلمانان و حضرت علی علیه السلام و مرکزیت

این فتنه عایشه است و گفته شده این فرمایشات، انعکاس برخورد حضرت با عایشه است در حالی که موضوع شهادت و ارث مربوط به همه زنان است.

۵. گفته شده: عقل نظری ضعیف است و عقل عملی ارزش دارد که این پاسخ هم مبنایی ندارد و توجیه است و به نوعی پذیرش اشکال به حساب می آید.

۶. در موضوع شهادت، فضیلتی نیست و این که دیدن یک موضوع نیاز به تمرکز دارد و زن در موارد بحرانی احساساتی می شود و تخیل قوی دارد و نمی تواند شهادت درست بدهد و دیگر این که حضور اجتماعی زن کمتر است. در زمان ادای شهادت در محیط دادگاه احساساتی می شود و نمی تواند راحت نظر خود را بیان کند. همه این توجیها به نقص عقل و ایمان برمی گردد.

۷. در نقصان ایمان، ارتباط با خدا در ایام خاص منقطع می شود؛ ولی زن زودتر به بلوغ می رسد و می تواند جبران کند یا اینکه گفته شده چون حکم خداست؛ پس مشکلی نیست؛ در حالیکه به صراحت ذکر شده این موارد باعث نقصان ایمان می شود. در ادامه آمده، می تواند وضو بگیرد و ذکر بگوید و یا اینکه این یک بیان تربیتی است که بعداً جبران کند. این ها همه جزو یک پاسخ هستند.

۸. در مسئله ارث بخاطر مسایل اقتصادی است.

در مورد پدر و مادر، ارث گاهی مساوی و گاهی سهم مادر دو برابر سهم پدر است و همچنین گفته شده: زن قیومیت اقتصادی ندارد و هیچ وظیفه ای نسبت به درآمد خانواده ندارد.

خطبه ۱۵۳: إِنَّ الْبَهَائِمَ هَمُّهَا بُطُونُهَا؛ وَإِنَّ السَّبَّاعَ هَمُّهَا الْعُدْوَانُ عَلَى غَيْرِهَا؛ وَإِنَّ النَّسَاءَ هَمُّهُنَّ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْفَسَادُ فِيهَا؛ إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ مُسْتَكِينُونَ. إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ مُشْفِقُونَ. إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ خَائِفُونَ .

چهارپایان، همه همشان شکمشان است و درندگان، همه همشان تجاوز و حمله به دیگران است و زنان همه همشان آرایش این جهان و فساد کردن در آن است و مؤمنان مردمی فروتن هستند و مؤمنان مردمی مهربان هستند و مؤمنان از خدای ترسان هستند.

حکمت ۶۱: وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْمَرْأَةُ عَقْرَبٌ، حُلُوَّةُ اللَّسْبَةِ.»

و درود خدا بر او، فرمود: «نیش زن شیرین است.»

حکمت ۱۲۴: وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «غَيْرَةُ الْمَرْأَةِ كُفْرٌ، وَ غَيْرَةُ الرَّجُلِ إِيمَانٌ.»

و درود خدا بر او، فرمود: «غیرت زن، کفر آور و غیرت مرد نشانه ایمان اوست.»

بهترین اخلاق زنان، بدترین اخلاق مردان است. بخل باعث می شود مال همسر را حفظ کند، ترس باعث می شود از چیزی که به آبرویش ضرر می زند فاصله بگیرد و تکبر باعث می شود بیگانه را به حدود خود راه ندهد.

نامه ۳۱: وَ إِيَّاكَ وَ مُشَاوَرَةَ النِّسَاءِ فَإِنَّ رَأْيَهُنَّ إِلَى أَفْنٍ وَ عَزْمَهُنَّ إِلَى وَهْنٍ وَ اكْتِفُ عَلَيْهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِكَ إِيَّاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحِجَابِ أَبْقَى عَلَيْهِنَّ وَ لَيْسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ إِدْخَالِكَ مِنْ لَأَ يُوَثِّقُ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَعْرِفَنَّ غَيْرَكَ فَافْعَلْ وَ لَأَ تُمْلِكِ الْمَرْأَةَ مِنْ أَمْرِهَا مَا جَاوَزَ نَفْسَهَا (فَإِنَّ الْمَرْأَةَ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ وَ لَأَ تَعْدُ بِكَرَامَتِهَا نَفْسَهَا) وَ لَأَ تُطْمِعُهَا فِي أَنْ تَشْفَعَ لِغَيْرِهَا وَ إِيَّاكَ وَ التَّغَايُرَ فِي غَيْرِ مَوْضِعٍ غَيْرَةٍ فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُو الصَّحِيحَةَ إِلَى السَّقَمِ وَ الْبَرِيئَةَ إِلَى الرَّيْبِ وَ اجْعَلْ لِكُلِّ إِنْسَانٍ مِنْ خَدَمِكَ عَمَلًا تَأْخُذُهُ بِهِ فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ لَا يَتَوَاكَلُوا فِي خِدْمَتِكَ

در امور سیاسی کشور از مشورت با زنان بپرهیز که رأی آنان زود سست می شود و تصمیم آنان ناپایدار است. در پرده حجاب نگاهشان دار تا نامحرمان را ننگرند؛ زیرا که سخت گیری در پوشش، عامل سلامت و استواری آنان است. بیرون رفتن زنان بدتر از آن نیست

که افراد غیر صالح را در میانشان آوری و اگر بتوانی به گونه ای زندگی کنی که غیر تو را شناسند، چنین کن. کاری که برتر از توانایی زن است به او وامگذار که زن گل بهاری است، نه پهلوانی سخت کوش. مبادا در گرامی داشتن زن زیاده روی کنی که او را به طمع ورزی کشانده برای دیگران به ناروا شفاعت کند. بپرهیز از غیرت نشان دادن بی جا که درستکار را به بیمار دلی، و پاکدامن را به بدگمانی رساند. کار هر کدام از خدمتکارانت را معین کن که او را در برابر آن کار مسئول بدانی که تقسیم درست کار سبب می شود کارها را به یکدیگر وا نگذارند و در خدمت سستی نکنند.

البته در این ترجمه زن ریحانه؛ یعنی گل است و پهلوان نیست که معنای درستی نیست؛ بلکه " لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ " یعنی کارگزار و وکیل تو نیست.

حوزه مجازی مهندس طلبه

@onlinehawzah

اللهم صلی علی محمد و آل محمد و عجل فرجهم